

Zaak C-299/22

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie

Datum van indiening:

4 mei 2022

Verwijzende rechter:

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (hoogste rechter in burgerlijke en strafzaken, Litouwen)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

4 mei 2022

Verzoekende partij:

M. D.

Verwerende partij:

„Tez Tour” UAB

Andere partij in de procedure:

„Fridmis” UAB

Voorwerp van het hoofdgeding

Geschil inzake de beëindiging van een overeenkomst met betrekking tot toeristische en recreatiediensten, en inzake de terugbetaling van geld voor pakketreizen.

Voorwerp en rechtsgrondslag van het verzoek om een prejudiciële beslissing

Uitlegging van artikel 12, lid 2, van richtlijn (EU) 2015/2302 van het Europees Parlement en de Raad van 25 november 2015 betreffende pakketreizen en gekoppelde reisarrangementen, houdende wijziging van verordening (EG)

nr. 2006/2004 en richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad, en tot intrekking van richtlijn 90/314/EEG van de Raad; artikel 267, derde alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Prejudiciële vragen

1. Dient er sprake te zijn van een officiële waarschuwing van de autoriteiten van de staat van vertrek en/of aankomst om niet onnodig te reizen en/of van classificatie van het land van bestemming (en mogelijk ook het land van vertrek) als behorende tot een risicogebied, alvorens te kunnen aannemen dat zich op de plaats van bestemming of in de onmiddellijke omgeving daarvan onvermijdbare en buitengewone omstandigheden hebben voorgedaan in de zin van de eerste volzin van artikel 12, lid 2, van richtlijn (EU) 2015/2302?

2. Moet bij de beoordeling of er ten tijde van de beëindiging van een pakketreisovereenkomst op de plaats van bestemming of in de onmiddellijke omgeving daarvan sprake is van onvermijdbare en buitengewone omstandigheden, en of deze omstandigheden aanzienlijke gevolgen hebben voor de uitvoering van de pakketreis: (i) enkel rekening worden gehouden met objectieve omstandigheden; met andere woorden, houden die aanzienlijke gevolgen voor de uitvoering van de pakketreis enkel verband met een objectieve onmogelijkheid, en dient deze aldus te worden uitgelegd dat zij enkel gevallen betreft waarin de uitvoering van de overeenkomst zowel fysiek als juridisch onmogelijk wordt, of betreft zij niettemin ook gevallen waarin de uitvoering van de overeenkomst niet onmogelijk is maar (in dit geval, vanwege de gegronde vrees voor besmetting met het coronavirus) gecompliceerd en/of economisch inefficiënt wordt (gezien de veiligheid van de reizigers, de risico's voor hun gezondheid en/of leven, en de mogelijkheid om de doelstellingen van de vakantiereis te verwezenlijken); en (ii) zijn subjectieve factoren van belang, zoals het samen reizen van volwassenen met kinderen onder de 14 jaar, of het behoren tot een groep met een hoger risico vanwege de leeftijd of de gezondheidstoestand van de reiziger, enzovoort? Heeft de reiziger het recht om de pakketreisovereenkomst te beëindigen, indien reizen van en naar de bestemming naar de mening van de gemiddelde reiziger als gevolg van de pandemie en de daaraan gerelateerde omstandigheden onveilig wordt, voor hem ongemak veroorzaakt of gegronde vrees oplevert voor gevaar voor zijn gezondheid of voor besmetting met een gevaarlijk virus?

3. Is het feit dat de omstandigheden waarvan de reiziger uitgaat, reeds waren ingetreden of tenminste reeds verondersteld/aannemelijk waren bij het boeken van de reis op enigerlei wijze van invloed op het recht om de overeenkomst te beëindigen zonder een beëindigingsvergoeding te betalen (bijvoorbeeld door een dergelijk recht niet te verlenen, door stringenter criteria toe te passen op de beoordeling van de nadelige gevolgen voor de uitvoering van de pakketreis, enzovoort)? Wanneer het criterium van de redelijke voorzienbaarheid wordt toegepast in de context van de pandemie, dient dan, hoewel de WHO ten tijde van het afsluiten van de pakketreisovereenkomst reeds informatie over de verspreiding

van het virus had gepubliceerd, rekening te worden gehouden met het feit dat het verloop en de gevolgen van de pandemie niettemin lastig te voorspellen waren, er geen duidelijke maatregelen waren voor het beheren en beheersen van de besmettingen of voldoende gegevens over de besmetting zelf, en het duidelijk was dat het aantal besmettingen sinds het tijdstip van het boeken van de reis tot de beëindiging ervan bleef toenemen?

4. Heeft bij de beoordeling of er ten tijde van de beëindiging van een pakketreisovereenkomst op de plaats van bestemming of in de onmiddellijke omgeving daarvan, sprake is van onvermijdbare en buitengewone omstandigheden en of deze omstandigheden aanzienlijke gevolgen hebben voor de uitvoering van de pakketreis, het begrip „de plaats van bestemming of de onmiddellijke omgeving daarvan” enkel betrekking op de staat van aankomst of, rekening houdend met de aard van de onvermijdbare en buitengewone omstandigheid, dat wil zeggen een besmettelijke virusinfectie, ook op de staat van vertrek en plekken die verband houden met het op reis gaan en daarvan terugkeren (overstappunten, bepaalde vervoersmiddelen, enzovoort)?

Aangevoerde bepalingen van Unierecht en aangehaalde rechtspraak van het Hof van Justitie

Artikel 38 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

Artikel 169 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Overweging 31, artikel 3, punt 12, en artikel 12, lid 2, van richtlijn 2015/2302.

Arresten van 20 oktober 2011, Interedil, C-396/09, punt 42, en 23 maart 2021, Airhelp, C-28/20, punten 42, 44 en 45.

Aangevoerde bepalingen van nationaal recht

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (burgerlijk wetboek van de Republiek Litouwen; hierna: „BW”): lid 1 van artikel 6.212 („Overmacht”) en punt 3 van lid 4 van artikel 6.750 („Recht van de toerist om een pakketreisovereenkomst te beëindigen of te herroepen”).

Korte uiteenzetting van de feiten en van het hoofdgeding

- 1 Op 10 februari 2020 hebben verzoeker tot cassatie (verzoeker in eerste aanleg) en de andere partij bij de cassatieprocedure (verweerster in eerste aanleg) een pakketreisovereenkomst (hierna: „Overeenkomst”) afgesloten, op grond waarvan de andere partij bij de cassatieprocedure zich ertoe verplichtte om voor verzoeker tot cassatie en zijn gezin van 1 maart 2020 tot en met 8 maart 2020 een vakantie naar de Verenigde Arabische Emiraten te verzorgen, en om de volgende diensten te verlenen: vliegreizen op de route Vilnius-Dubai en Dubai-Vilnius,

accommodatie voor zeven nachten in een 5-sterrenhotel, „all-inclusive” catering, vervoer van de luchthaven naar het hotel en van het hotel naar de luchthaven, en de diensten van een vertegenwoordiger van de reisorganisatie. Voor deze diensten heeft verzoeker tot cassatie 4 834 EUR betaald aan de andere partij bij de cassatieprocedure.

- 2 Op 27 februari 2020 heeft verzoeker tot cassatie de andere partij bij de cassatieprocedure verzocht om de Overeenkomst te beëindigen en gevraagd of hij het betaalde bedrag voor een andere reis mocht gebruiken zodra het risico van corona zou zijn afgenomen. De andere partij bij de cassatieprocedure heeft geweigerd om dit verzoek in te willigen.
- 3 Verzoeker tot cassatie heeft een gerechtelijke procedure aangespannen, waarbij hij de rechter heeft verzocht om vast te stellen dat de Overeenkomst was beëindigd op basis van clause 2.1.2.3 daarvan – te weten vanwege een geval van *overmacht* op de plaats van bestemming of in de onmiddellijke omgeving daarvan, waardoor de uitvoering van de reis en/of het vervoer van toeristen naar de plaats van bestemming eventueel onmogelijk is geworden – en om het op grond van de Overeenkomst betaalde bedrag aan hem toe te kennen.

Belangrijkste argumenten van de partijen in het hoofdgeding

- 4 Verzoeker tot cassatie heeft gesteld dat de informatie die zowel de officiële autoriteiten als de media in februari 2020 over de mondiale uitbraak van het coronavirus hebben gepubliceerd, voldoende reden bood om zich af te vragen of het veilig en, in ruimere zin, mogelijk was om te reizen. Hij heeft aangevoerd dat de omstandigheden (een stijgend aantal coronagevallen wereldwijd, vliegbeperkingen, officiële adviezen om niet naar andere staten te reizen, enzovoort) als *onvermijdbaar en buitengewoon* dienen te worden beschouwd, en een rechtsgrond vormen voor de uitoefening van het recht, neergelegd in artikel 6.750, lid 4, punt 3, BW en in artikel 12, lid 2, van richtlijn 2015/2302, om de pakketreisovereenkomst te beëindigen vanwege *overmacht* (dan wel *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden) zonder daardoor schade te lijden. Volgens verzoeker tot cassatie dient de in artikel 6.750, lid 4, punt 3, BW bedoelde *overmacht* niet te worden begrepen als een geval van *overmacht* waardoor de uitvoering van een reis volledig onmogelijk is geworden, maar als *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden die aanzienlijke gevolgen kunnen hebben voor de uitvoering van de overeenkomst of het vervoer van passagiers naar de bestemming. De onmogelijkheid om de reis uit te voeren dient niet alleen te worden uitgelegd als het onvermogen om op de bestemming diensten te verlenen, maar ook als het onvermogen om voor een veilige reis te zorgen, zonder dat voor de toerist ongemak wordt veroorzaakt of gevaar ontstaat.
- 5 De andere partij bij de cassatieprocedure heeft gesteld dat, rekening houdend met de definitie van *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden in richtlijn 2015/2302 en met de omstandigheden van dit specifieke geval, de

verspreiding van het coronavirus wel kon worden beschouwd als een omstandigheid waarop geen invloed kon worden uitgeoefend, maar niet als een uitbraak of een omstandigheid waardoor het onmogelijk werd om veilig de bestemming te bereiken. Zij heeft aangevoerd dat in richtlijn 2015/2302 niet alleen de aanzienlijke gevolgen voor de uitvoering van de reis worden benadrukt, maar ook de onmogelijkheid om voor een veilige reis naar de bestemming te zorgen, zodat *overmacht* in de zin van artikel 6.750, lid 4, punt 3, BW als een geval van *overmacht* [in de zin van artikel 6.212 daarvan] kan worden uitgelegd en als zodanig kan worden bewezen.

- 6 De rechter van eerste aanleg en de rechter in hoger beroep die van de zaak kennis hebben genomen, hebben het standpunt ingenomen dat er op basis van de informatie in het dossier van de zaak (verzoeker tot cassatie besloot de reis te kopen nadat er informatie over het nemen van veiligheidsmaatregelen was gepubliceerd, hij moest zelf het risico inschatten of de reis mogelijk zou zijn, en de situatie ten aanzien van het risico dat de reis met zich bracht, was niet veranderd tijdens de periode vanaf de aankoop van de reis tot het besluit om van de reis af te zien) geen gronden waren om de door verzoeker tot cassatie bedoelde omstandigheden te classificeren als *overmacht* (dan wel *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden) waardoor de uitvoering van de Overeenkomst onmogelijk werd. Deze rechters waren van mening dat het besluit van verzoeker tot cassatie om de Overeenkomst te beëindigen tot stand was gekomen op grond van zijn wil (subjectief aspect) en niet naar aanleiding van een daadwerkelijke bedreiging waarvan ten tijde van de beëindiging objectief sprake was. Zij hebben opgemerkt dat de Overeenkomst misschien is beëindigd vanwege de gegronde vrees voor en de onzekerheid over de verspreiding van de coronapandemie, maar verzoeker tot cassatie heeft geen bewijs geleverd dat er op de dag van beëindiging van de Overeenkomst (27 februari 2020) en niet later sprake was van objectieve in plaats van subjectieve redenen voor de onmogelijkheid om de Overeenkomst tijdens de desbetreffende periode (van 1 tot en met 8 maart 2020) uit te voeren.

Korte rechtvaardiging van het verzoek om een prejudiciële beslissing

- 7 De verwijzende rechter wenst met name te vernemen of de toepassing van *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden als verweermiddel van de reiziger, die de basis vormen voor de beëindiging van de pakketreisovereenkomst zonder dat de reiziger daardoor schade lijdt, geldig is, omdat het antwoord op deze vraag bepaalt welke partij bij de Overeenkomst met de nadelige rechtsgevolgen van de beëindiging daarvan geconfronteerd wordt. Deze rechter overweegt dat het begrip *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden, zoals gespecificeerd in richtlijn 2015/2302, een autonoom begrip is, dat het in de rechtspraak van het Hof nog niet is uitgelegd en ook dat het Hof nog geen arrest heeft gewezen inzake de criteria voor de vaststelling of omstandigheden in het geval van een mondiale pandemie *onvermijdbaar en buitengewoon* zijn in de zin van artikel 12, lid 2, van richtlijn 2015/2302.

- 8 De verwijzende rechter merkt op dat de in richtlijn 2015/2302 neergelegde definitie van *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden in artikel 6.750, lid 4, punt 3, BW met gebruikmaking van de definitie van *overmacht* in nationaal recht is omgezet. De rechter van eerste aanleg en de rechter in hoger beroep hebben zich gebaseerd op het algemene begrip *overmacht* zoals dat in artikel 6.212, lid 1, BW is neergelegd en op de kwalificerende kenmerken van *overmacht* zoals die in de rechtspraak van de nationale rechters zijn geformuleerd; derhalve hebben zij het in het nationale recht neergelegde begrip *overmacht* en het in het Unierecht gebruikte begrip *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden als synoniemen beschouwd.
- 9 Volgens de verwijzende rechter is het begrip *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden echter breder dan het begrip *overmacht*. Ten eerste mag, op grond van het beginsel dat voorrang moet worden gegeven aan de bescherming van de rechten van de reiziger, de mogelijkheid voor de reiziger om zich te verweren niet te veel worden beperkt. Ten tweede heeft het Hof bij het uitleggen van de bepalingen van verordening (EG) nr. 261/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 11 februari 2004 reeds opgemerkt dat het begrip *buitengewone* omstandigheden aldus dient te worden uitgelegd dat het niet alleen externe maar ook interne gebeurtenissen in relatie tot de werkzaamheden van ondernemingen betreft, zoals stakingen (arrest van 23 maart 2021, Airhelp, C-28/20, punten 42, 44 en 45). De verwijzende rechter is van mening dat het begrip *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden naar analogie niet alleen gevallen betreft waarin het (fysiek of juridisch) objectief onmogelijk is om de overeenkomst uit te voeren, maar ook gevallen waarin de uitvoering ervan theoretisch mogelijk is maar in de praktijk gecompliceerd en/of economisch inefficiënt (gelet op de veiligheid van de reiziger, het risico voor zijn gezondheid en/of leven, en de mogelijkheid om de doelstellingen van de vakantiereis te verwezenlijken) of waarin de reiziger vakantiegenot derft. De verwijzende rechter voegt daaraan toe dat adviezen (een waarschuwing) van de autoriteiten (zoals het ministerie van Buitenlandse Zaken) om niet te reizen als een vooronderstelling van *buitengewone* omstandigheden kunnen worden beschouwd die aanzienlijke gevolgen hebben voor de uitvoering van de pakketreisovereenkomst.
- 10 De verwijzende rechter is van mening dat ten behoeve van het vaststellen van die aanzienlijke gevolgen in beginsel dient te worden uitgegaan van een ex-antebeoordeling van de mogelijkheid van uitvoering van de overeenkomst die is afgesloten door de gemiddelde reiziger, die redelijk goed geïnformeerd is en redelijk oplettend en behoedzaam is. Derhalve is het van belang om rekening te houden met de feitelijke gegevens waarover de reiziger beschikt en de vrij toegankelijke informatie [waaruit blijkt] dat *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden en de daaruit voortvloeiende gevolgen aannemelijk zijn en dat, wanneer zich reeds een gevaarlijke situatie heeft voorgedaan, de kans dat de situatie verbetert, klein is.
- 11 Ook wenst de verwijzende rechter te vernemen of het recht om de overeenkomst te beëindigen zonder betaling van de beëindigingsvergoeding van toepassing kan

zijn indien tijdens de reis *onvermijdbare en buitengewone* omstandigheden in de zin van de eerste volzin van artikel 12, lid 2, van richtlijn 2015/2302 aanwezig waren, ongeacht of zulks ten tijde van het afsluiten van de overeenkomst voorzien had kunnen worden. De rechter weet niet zeker of er bij de toepassing van het criterium van de redelijke voorzienbaarheid rekening mee dient te worden gehouden dat – vanwege de buitengewoon snelle stijging van het aantal coronagevallen die begin 2020 werden bevestigd en het gebrek aan betrouwbare wetenschappelijke data – de aandacht werd gevestigd op het bijzonder grote gevaar van het virus voor de menselijke gezondheid en het menselijk leven, er geen duidelijke maatregelen waren voor het beheren en beheersen van de besmettingen, het verloop en de gevolgen van de pandemie lastig te voorspellen waren, en het aantal besmettingen sinds het tijdstip van het boeken van de reis tot de beëindiging van de Overeenkomst duidelijk was gestegen.

- 12 Tegelijkertijd twijfelt de verwijzende rechter over het begrip „de plaats van bestemming of de onmiddellijke omgeving daarvan” zoals gebezigd in richtlijn 2015/2302. Naar zijn mening is het recht van de reiziger om op basis van artikel 12, lid 2, van richtlijn 2015/2302 een overeenkomst te beëindigen, gekoppeld aan *onvermijdbare en buitengewone omstandigheden* die zich voordoen op „de plaats van bestemming” of in „de onmiddellijke omgeving daarvan”; derhalve dient de beoordeling van dergelijke omstandigheden in het geval van beëindiging van een overeenkomst vanwege de pandemie niet enkel te worden gekoppeld aan de eindbestemming, dat wil zeggen de staat van aankomst. De verwijzende rechter is van mening dat van het recht om een pakketreisovereenkomst te beëindigen ook sprake dient te zijn wanneer als gevolg van de pandemie en de daaraan gerelateerde omstandigheden reizen van en naar de bestemming volgens de gemiddelde reiziger onveilig wordt, ongemak veroorzaakt of gegronde vrees oplevert voor gevaar voor zijn gezondheid of voor besmetting met een gevaarlijk virus.